

KAPITTEL 3

Minoritetsnorske og majoritetsnorske kvinners erfaring med partnervold

Anja Bredal

NOVA, OsloMet – storbyuniversitetet

Abstract: The chapter explores commonalities and differences in the experience of women who have been exposed to violence from their male partners and in some cases from their in-laws. The analysis is based on qualitative interviews with women of ethnic majority and minority backgrounds. Four dimensions of diversity in the patterns of violence are identified: 1) How the relationship started: the analysis differentiates between an individual and a collective practice, where the latter refers to arranged marriages. 2) Who is the perpetrator: there is a difference between women who have been exposed to violence and control from an individual partner and those who have been abused by both their partner and their in-laws. 3) What characterizes the violence and control itself: two patterns are discerned, one dominated by psychological mechanisms and one that is more material and concrete. 4) What prevented the women from leaving the abuser: a major difference is drawn between women who face stigma and ostracism if they are divorced, and those women who find it shameful and stigmatizing to reveal that they have not left their abuser.

Keywords: domestic violence, ethnicity, in-laws, majority, minority, partner

Introduksjon

Har minoritetsnorske kvinner de samme erfaringer med partnervold som majoritetsnorske kvinner? Hva består eventuelle forskjeller i, og hvordan skal vi forstå dem? Dette er de overordnede spørsmålene som diskuteres i dette kapitlet, basert på en kvalitativ komparativ studie av

Sitering av denne artikkelen: Bredal, A. (2020). Minoritetsnorske og majoritetsnorske kvinners erfaring med partnervold. I A. Bredal, H. Eggebø & A. M. A. Eriksen (Red.), *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* (Kap. 3, s. 47–65). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.99.ch3>
Lisens: CC BY-NC-ND 4.0.

kvinner erfaringer med vold fra mannlig partner og, for noen kvinners del, fra svigerfamilien. Informantene er kvinner med og uten innvandrerbakgrunn, som her omtales som henholdsvis minoritets- og majoritetsnorske. De minoritetsnorske kvinnene har bakgrunn fra land som kategoriseres som klassisk patriarkalske.

Vold i innvandrede familier har fått økende oppmerksomhet de siste tiårene. Under stikkord som tvangsekteskap og æresrelatert vold har media særlig rettet søkelyset mot vold mot ugifte kvinner fra foreldre, brødre og øvrig familie (Bredal, 2006, 2014). Slik vold har vært gjenstand for økende politisk satsing og tiltak, organisert under egne handlingsplaner siden 1998 (Bredal & Lidén, 2015; Lidén & Bredal, 2017; Lidén, Bredal & Hegstad, 2015). Når det gjelder forståelsen av volden, har kulturelle aspekter knyttet til ære og kollektivistiske logikker fått en fremtredende plass. Som vist i kapittel 1 (Bredal, Eggebø & Eriksen, 2020) har diskusjonen ofte blitt organisert rundt en motsetning mellom kultur og kjønn som forklaringer på vold, der kjønn forbindes med likhet, og kultur forbindes med forskjell. Debatten har dermed hatt en tendens til å reproducere forestillinger om at vold i majoritets- og minoritetsfamilier enten er lik, fordi volden primært begås av menn og rammer kvinner, eller forskjellig, blant annet fordi æresrelatert vold kan begås både av kvinner og menn mot kvinner og menn, og fordi den begås av et kollektiv. Målet med dette kapitlet er å bidra til en mer empirisk fundert og nyansert analyse av forskjeller og likhetstrekk i kvinners erfaring med partnervold. Hvorvidt denne variasjonen følger skillet mellom minoritet og majoritet, er et gjennomgående spørsmål. Analysen er basert på kvalitative intervjuer med tjue minoritetsnorske og tjue majoritetsnorske kvinner hentet fra et større intervjumateriale med 97 kvinner. Kapitlet løfter frem følgende sentrale likhets- og forskjellsdimensjoner i voldsrepertoarene som fremkom av de empiriske analysene: 1) Hvordan parforholdet startet. 2) Hvem som utøvde volden. 3) Hva som karakteriserte volden og kontrollen. 4) Hva som hindret kvinnen i å forlate voldsutøver(ne).

I neste del av kapitlet kommenteres kunnskapsstatus, teoretisk bakgrunn og metode. Så følger analysen strukturert i de fire dimensjonene, før kapitlet avsluttes med en kort diskusjon som løfter frem noen sammenhenger og implikasjoner.

Kunnskapsstatus og teoretisk bakgrunn

Til tross for betydelig offentlig og politisk oppmerksomhet har vi begrenset forskningsbasert kunnskap om partnervold i norske familier med opprinnelse i andre land når det gjelder både voldens omfang og dens karakter. I den nasjonale omfangsstudien om vold og voldtekt som er utført av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), ble det spurt om statsborgerskap og fødeland. Som forskerne forventet, fikk de for få respondenter med innvandrerbakgrunn til å bruke disse dataene (Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 18). En annen kilde til data om partnervold er undersøkelser av ungdoms vitneerfaringer. NOVAs undersøkelse Ung-Vold fra 2015 ble gjennomført blant 18–19-åringer på videregående skoler. Her fant forskerne at unge med foreldre fra både vestlige og ikke-vestlige land har forhøyet risiko for å ha opplevd både psykisk vold og grov vold mot mor, sammenliknet med unge med foreldre fra Norge (Mossige & Stefansen, 2016, s. 69–71). Barn med foreldre fra ikke-vestlige land har høyere risiko for å ha opplevd psykisk vold mot mor, men ikke mot far (Mossige & Stefansen, 2016, s. 71). Vi vet at kvinner og barn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert på krisesentrene (Bliksvær et al., 2019; Kiamanesh & Hauge, 2018). Fraværet av omfangsstudier og annen forskning gjør det imidlertid vanskelig å forklare denne overrepresentasjonen, påpeker Kiamanesh og Hauge (2018) som har gjennomført en av få kvalitative studier av minoritetsnorske kvinners erfaringer med partnervold. Innvandrere er også overrepresentert i partnerdrapsstatistikken, men Vatnar, Friestad og Bjørkly (2017) finner – når de kontrollerer for blant annet sosial bakgrunn – at partnerdrap utført av personer med innvandrerbakgrunn, i begrenset grad skiller seg fra drap begått av statsborgere uten innvandrerbakgrunn. Dette er ett av få norske forskningsprosjekter som studerer vold i majoritets- og minoritetsfamilier samtidig. Et mål for studien som dette kapitlet bygger på, har derfor vært å bidra med komparative data slik at partnervold i den norske befolkning kan studeres mer helhetlig.

Som allerede nevnt debatteres gjerne vold i minoritetsbefolkningen som et resultat av enten kjønn eller kultur. At kjønn og kultur på denne måten settes opp som to gjensidig utelukkende forklaringsmåter, er problematisk. Hvordan normer, verdier og roller knyttet til kjønn, utformes

og praktiseres i gitte samfunn eller grupper, kan snarere forstås som kulturbetinget variasjon. Et viktig spørsmål blir da hvordan slike kulturelle forskjeller skal begrepsfestes. Æresrelatert vold har som nevnt vært lansert, også innen forskning. Dette er voldsutøvelse med sikte på å forebygge eller gjenopprette ærestap i familier og slekt der sosial anseelse (ære) anses som et kollektivt anliggende. Den enkeltes handlinger påvirker hele kollektivets ære, og æren gjenopprettes i regi av kollektivet. Det er særlig normbrudd knyttet til kvinners seksuelle ærbarhet som utløser æresrelatert vold. Begrepet er omdiskutert, blant annet fordi det ofte defineres på måter som overdriver forskjellen mellom vold i minoritetsfamilier og vold i majoritetsfamilier (se blant annet Thiara, Condon & Schröttle, 2011; Idriss & Abbas, 2011; Idriss, 2017; Bredal, 2014). Andre bidrag vektlegger det kollektive aspektet fremfor ære som motiv i sin begrepsfesting av variasjonen i voldsbildet. De finske forskerne Satu Lidman og Tuuli Hong foreslår å skille mellom individuell og kollektiv vold (Lidman & Hong, 2018), og de norske psykologene Jørgensen og van der Weele (2009) har lansert betegnelsen «vold i storfamiliekontekst» til forskjell fra «vold i kjernefamilie» (se også Salole, 2013).

Et annet bidrag finner vi i den amerikanske sosiologen Evan Starks klassiske bok *Coercive control. How men entrap women in personal life* (Stark, 2007). Starks anliggende er å beskrive og begrepsfeste en særegen form for menns vold mot kvinner, som på norsk kan kalles «tvingende kontroll». Den består av et sett av «kontrolltaktikker» og strategier som til sammen utgjør et regime som bryter kvinnen ned og holder henne fast i den voldelige relasjonen. Det «taktiske repertoaret» omfatter ulike former for ydmykelser, trusler, isolasjon med mer i tillegg til eventuell fysisk vold, og handlingsmønsteret samsvarer langt på vei med det Johnson (2008) har kalt «intimterrorisme». I Norge brukes oftere betegnelsen «psykisk vold», men Stark vektlegger at det primært handler om et person- og frihetskrenkende regime der fysisk og psykisk vold inngår.

Når det gjelder variasjon i voldslogikker, ser Stark tvingende kontroll som en historisk og kulturell spesifikk form for kvinnemishandling i vestlige samfunn. Han redegjør for tre historiske epoker der ulike strukturelle og normative (kulturelle) betingelser har produsert ulike former

for kvinnemishandling – fra føydaltidens tradisjonelle patriarkalske samfunn der kvinner formelt var underlagt mannen (en manns hustru var hans eiendom), via industrialiseringen som brøt ned gamle hierarkier (der individuelle rettigheter ble gradvis introdusert, mens kontrollen av kvinner ble flyttet inn i hjemmet), til dagens liberale, demokratiske samfunn der vold mot kvinner er illegitimt. Tvingende kontroll er en måte å oppnå dominans på i en kontekst der menns kjønnsbaserte privilegier går i oppløsning og kvinner har en sterkere stilling. Selv om det fortsatt finnes betydelig ulikestilling mellom kjønnene i praksis, har mannlig dominans betydelig mindre institusjonell støtte. Menn som ønsker å dominere over en kvinnelig partner, må derfor bruke andre taktikker (Stark, 2007).

Starks historiske fremstilling er begrenset til en vestlig kontekst og kan ikke anvendes direkte i sammenlikninger av ulike grupper og samfunn. Hans inndeling kan likevel være relevant i denne sammenhengen fordi den viser hvordan (variasjon i) vold mot og undertrykking av kvinner henger sammen med (variasjon i) kulturelle og strukturelle samfunnstrekk. Variasjon skyldes ikke nødvendigvis at volden er mer eller mindre kjønnsbasert, men at den er betinget av kulturelt og strukturelt *ulike* kjønnsordener. En beslektet analyse, der søkelyset er rettet mot dagens globale situasjon, finner vi i Göran Therborns (2004) store studie av familiesystemer i ulike deler av verden, inkludert variasjon rundt normer for kjønns- og generasjonsrelasjoner, ekteskapsinngåelse og seksualitet. Her trekker Therborn et skille mellom postpatriarkalske og mer rent patriarkalske samfunn. Norge tilhører den første kategorien, der samfunnet er preget av både formell og reell kjønnslikestilling, men der slike idealer langt fra er fullt realisert. Kontrasten er likevel stor til områder der patriarkatet holder stand, noe som ifølge Therborn gjelder særlig Sør-Asia (og da spesielt de nordlige delene), Vest-Asia, Sentral-Asia, Nord-Afrika og mesteparten av Afrika sør for Sahara (Therborn, 2004). Her er den sosiale ordenen organisert i tydelige kjønns- og generasjonshierarkier, ekteskap arrangeres av kollektivet, og slektskap og arv følger farslinjen. Patrilokale hushold, der kvinnen flytter inn til mannens familie, er en del av dette «klassisk patriarkalske systemet», som Kandiyoti kaller det (Kandiyoti, 1988; Bredal, 2011).

Metode og datamateriale

Analysen i dette kapitlet er basert på deler av et større datamateriale fra *Partnervoldsprosjektet* der til sammen 97 kvinner ble intervjuet (se også kapittel 4, Andersen & Stefansen, 2020). Utvalget som er brukt her, består av til sammen 40 intervjuer, hvorav halvparten var med minoritetsnorske og halvparten med majoritetsnorske kvinner. Kvinnene i delmaterialet var i alderen 27 til 70 år med et snitt på 39 år (dersom vi trekker fra den ene kvinnen på 70) og de hadde ulike sosiale bakgrunner. Informantene bodde i ulike deler av Norge, men de fleste bodde på Østlandet. Noen av kvinnene hadde voldserfaringer som lå en del tilbake i tid, mens andre nylig hadde forlatt voldsutøver(ne). I alle unntatt ett av tilfellene levde kvinnen uten utøveren på intervjuetidspunktet. Flere var fortsatt utsatt for krenkelser og kontroll, ofte knyttet til samarbeid rundt felles barn. De minoritetsnorske kvinnene og deres voldsutøvere, hadde bakgrunn fra Afghanistan, Bosnia, Irak, Iran, Pakistan, Somalia, Syria, Tsjetsjenia og Tyrkia. Om lag en tredjedel var født eller oppvokst i Norge, mens en tredjedel kom hit i voksenalder, oftest sammen med ektemannen eller for å gifte seg med en mann som bodde her.

Flertallet av informantene i studien ble rekruttert via Facebook og Twitter, der vi etterlyste kvinner som hadde vært utsatt for psykisk, fysisk eller seksuell vold fra en mannlig partner og eventuelt også fra svigerfamilie. Responsen fra majoritetsnorske kvinner var stor, mens vi kun fikk noen få henvendelser fra kvinner med minoritetsbakgrunn. Dette skyldtes nok både begrensninger ved forskernes nettverk i sosiale medier, og at minoritetskvinnene ikke benyttet disse mediene eller kunne lese norsk. Minoritetsdelen av utvalget ble derfor i hovedsak rekruttert på andre måter, dels gjennom hjelpeapparatet, dels gjennom forskernes nettverk. Med bakgrunn i en særlig interesse for klassisk patriarkalske familiesystemer ba vi om deltakere med «bakgrunn fra ikke-vestlige land eller regioner som Tyrkia, Irak, Iran, Midtøsten, Balkan, Nord-Afrika, Somalia, Eritrea, Gambia, Pakistan, Afghanistan, India og Sri Lanka».¹ Også enkelte av de majoritetsnorske kvinnene ble

---

¹ <https://blogg.hioa.no/voldsprogrammet/2018/11/21/nova-soker-kvinner-med-minoritetsbakgrunn-til-intervju-om-familievold/>

rekruttert utenom sosiale medier. Dette gjaldt fire kvinner som hadde vokst opp i det som kalles lukkede kristne trossamfunn, som Smiths venner og Jehovas vitner. Disse kvinnene er inkludert i datamaterialet for denne analysen.

Intervjuene ble gjennomført ansikt til ansikt, på telefon eller via Skype. Vi var fire kvinnelige forskere som intervjuet, og vi møtte informantene hjemme hos dem, på vår arbeidsplass, på kafé eller et annet sted som passet for dem. Intervjumetoden kan beskrives som biografisk narrativ. Vi la opp til at deltakerne skulle fortelle mest mulig fritt, først litt om oppveksten, så om relasjonen til mannen, om familieliv og sosialt nettverk samt om erfaringer med hjelpe- og rettsapparatet. Det varierte hvor «selvgående» kvinnene var i sine fortellinger. Mens noen tok regien, ønsket andre at vi stilte spørsmål. En del sa at de kunne ha problemer med å huske hendelser og rekkefølge, og de forklarte det gjerne med traumer. Mange av kvinnene hadde mye å fortelle, og intervjuene varte som regel i to–tre timer, enkelte i opptil fem timer. De minoritetsnorske kvinnene behersket norsk i ulik grad. Vi brukte tolk i fem av intervjuene, mens flere av de andre ble preget av at kvinnene hadde begrenset ordforråd. Tre av de minoritetsnorske informantene kom til intervjuet sammen med kvinnen som hadde rekruttert dem til undersøkelsen. Vedkommende fungerte dels som tolk, og dels hjalp hun informanten med å huske og forklare sine erfaringer. Ved ett tilfelle var kvinnens terapeut med på intervjuet, etter kvinnens eget ønske.

Med deltakernes samtykke ble intervjuene tatt opp på bånd og transkribert. Vi registrerte sosiodemografiske data i et eget skjema, og vi laget oppsummeringer fra hvert intervju der hovedtrekk i historien ble skisert. I arbeidet med dette kapitlet har jeg lest grundig gjennom 20 av intervjuene med majoritetsnorske kvinner som jeg selv gjennomførte, i tillegg til samtlige intervjuer med minoritetsnorske kvinner, hvorav 14 ble gjennomført av meg og resten av mine kollegaer. Jeg har brukt en tematisk analysetilnærming for å kunne identifisere hovedtrekk i kvinnenes erfaringer med relasjonen til utøver(ne) og med selve volden. Hensikten har vært å kunne beskrive mønstre og variasjon i voldsutøvelsen og voldslogikker.

Hvordan startet parforholdet?

En viktig forskjell i datamaterialet dreier seg om hvordan kvinnens relasjon til mannen ble etablert. Vi kan i hovedsak skille mellom et individuelt og et kollektivt pardannelsesmønster. En gruppe kvinner hadde truffet mannen på egen hånd og innledet et forhold. Den følelsesmessige involveringen varierte, fra kvinnen som beskrev en lidenskapelig forelskelse i mannen hun «falt pladask» for, til kvinnen som sa at hun valgte den «trauste gutten» fordi det virket som det tryggeste. En tredje fortalte at det i grunnen var mannen som valgte henne, men at hun ble værende fordi hun følte omsorg for ham. Flere fortalte at de hadde flyttet sammen med eller giftet seg med mannen veldig raskt, og enkelte sa at det var han som bestemte at det skulle gå så fort. Uansett tidsperspektiv ble samlivet etablert gjennom en prosess som kun involverte de to, altså et individuelt pardannelsesmønster.

Det kollektive mønsteret handler om varianter og grader av arrangert ekteskap. Det varierer hvorvidt og hvor mye kvinnen selv har hatt å si, men i hovedsak var det andre som hadde funnet mannen til kvinnen og tatt beslutningen om ekteskap. Noen av disse kvinnene fortalte at de var innforstått med ekteskapet, eller at de hadde gitt et passivt samtykke, slik denne kvinnen ga uttrykk for: «Jeg hadde ingen sånn egentlig egen mening. For det er ikke sånn at jeg var glad i noen annen, så jeg kan si sånn ... det er bare okei, det er greit for meg.» Hun traff mannen første gang i bryllupsseremonien. Da var hun tjue år. Andre opplevde ekteskapet som påtvunget, der de ikke hadde hatt noe de skulle ha sagt. Ikke minst gjaldt dette en kvinne som ble giftet bort som barn, i en alder av tolv år.

En variant av det kollektive mønsteret er når de to blir introdusert for hverandre, eller der de finner hverandre på egen hånd, men der kollektivet involverer seg i beslutningen om å etablere et samliv. Et eksempel var en majoritetsnorsk kvinne som vokste opp i et lukket kristent trossamfunn. Hun fortalte at familien og menighetens ledere kunne ha meninger om hvem de unge skulle gifte seg med. Selv ble hun tatt på fersken hånd i hånd med en jevnaldrende gutt. Hun hadde truffet ham på et arrangement i menighetens regi og kjente ham knapt. Da guttens far oppdaget dem, ble han sint og beordret at de skulle gifte seg: «For vi hadde gått utenfor grensen [til menighetens område], og da ble det sett på som hor

at vi holdt hverandre i hånden, og at andre kunne ha sett oss.» Kvinnen var 17 år da dette skjedde, og de giftet seg så snart hun fylte 18. En minoritetsnorsk kvinne fortalte at hun ble gift etter at en ung mann i slektens nettverk ble interessert i henne. Slektninger snakket om at de ville passe sammen, og han viste henne mye oppmerksomhet: «Han kom med gaver, han sa masse fine ting som gjorde at jeg følte meg veldig bra, sånt som de fleste unge jenter liker å høre.» Hun var ung og uerfaren. Mens faren ville at hun skulle skaffe seg en utdanning først, var hun selv mer opptatt av ekteskap: «Dum som jeg var, så sa jeg 'ja, jeg har lyst til å gifte meg med han'. Da ble det ingen forlovelse, men rett på sak, vi var gift.»

Mens det store flertallet av de majoritetsnorske fortalte om et individuelt pardannelsesmønster, var det større variasjon blant de minoritetsnorske kvinnene. Noen hadde funnet sin partner helt på egen hånd, mens andre fikk hjelp fra familie eller andre. Tradisjonelle arrangerte ekteskap gjaldt primært de kvinnene som hadde kommet til Norge i voksen alder, enten sammen med mannen eller for å gifte seg med en som var oppvokst her.

Kvinnens mulighet for å ta beslutninger knyttet til pardannelse er blant annet betinget av kjønns- og seksualnormer. De majoritetsnorske kvinnene fra lukkede, kristne trossamfunn og de fleste minoritetsnorske kvinnene i undersøkelsen måtte forholde seg til konservative kjønns- og seksualnormer, selv om de i deres egen familie ikke nødvendigvis var like strenge som miljøet for øvrig. Dersom det anses som forbudt eller upassende at en kvinne er seksuelt aktiv før ekteskapet, vil det være sterke restriksjoner både på å ta initiativ til parforhold, på å vise interesse for en bestemt mann og på å bli kjent med mulige kandidater i forkant av et ekteskap. I en slik kulturell kontekst vil både de som er gift arrangert og de fleste som finner partneren selv, ha begrenset kunnskap om mannen. Dette gjelder imidlertid også noen av de kvinnene som ikke er gift arrangert eller har restriksjoner på kjæresteforhold, men der de flytter sammen med mannen etter kort tid uten at de har fått tid til å bli kjent med ham. Selv om manglende kjennskap til partneren kan være et fellestrekk, er det likevel vesentlige forskjeller mellom et forhold som etableres av mannen og kvinnen, og et ekteskap som organiseres og besluttes av andre. Blant annet gjelder det hvorvidt kvinnen føler ansvar for partnervalget, noe vi skal se har betydning for opplevelsen av volden.

Hvem utøvde volden?

Også når oppmerksomheten rettes mot utøversiden, kan de voldsutsatte kvinnene som deltok i denne studien, grovt deles inn i to grupper. Flertallet fortalte om vold fra kun mannen de var gift eller samboer med. Dette var kvinner, både majoritetsnorske og minoritetsnorske, som hadde funnet partner selv, eller kvinner som levde i en kjernefamilie. En gjennomgående tendens var at begge parter skjulte volden utad, og i flere tilfeller trakk hun seg tilbake fra både venner og familie.

Den andre gruppen kvinner hadde i tillegg til partnervolden blitt utsatt for vold og sterk kontroll fra flere utøvere i mannens familie. Det varierte hva slags rolle medlemmene i svigerfamilien tok, med alt fra å bistå mannen i hans utøvelse av vold og kontroll til å være hovedutøvere. Det sistnevnte gjaldt blant annet tilfeller der mannen tilsynelatende hadde liten interesse av sin kone, og der det kan tenkes at han hadde giftet seg med henne mot sin vilje. Dette kunne komme til uttrykk ved at mannen ble borte i lengre perioder, eller ved at han fortalte henne at hun var uønsket. Noen kvinner mistenkte (eller visste) at mannen hadde forhold til andre kvinner samtidig, enten i Norge eller i opprinnelseslandet. Kvinnene fremhevet sine svigermødre (og til dels sine svigerinner) som de verste utøverne. De forklarte dette med at svigermoren ville forhindre at sønnen ble mer lojal overfor kona enn overfor henne, slik det er kjent fra klassisk patriarkalske familiesystemer (Kandiyoti, 1988; Rew, Gangoli & Gill, 2013). I denne sosiale logikken er kvinners mulighet for innflytelse og makt knyttet til det å ha sønner, og det er særlig som svigermor i et storfamiliehushold hun kan realisere dette maktpotensialet – ved å bestemme over svigerdatteren. Dersom sønnen derimot etablerer seg i en kjernefamilie og knytter seg emosjonelt til kona, vil moren miste denne makten.

I dette datamaterialet var det minoritetsnorske kvinner som hadde opplevd slik direkte og omfattende vold og kontroll i svigerrelasjoner. De fleste var kvinner som hadde kommet til Norge gjennom ekteskapsinnvandring, og som hadde flyttet inn til hans familie i et storfamiliehushold, men også en kvinne som var født og oppvokst i Norge med innvandrede foreldre, ble utsatt for «svigervold». Hun giftet seg med fetteren sin, som også hadde vokst opp i Norge. Svigermoren, som altså var kvinnens tante,

bestemte at ekteparet skulle bo sammen med henne. Hun var svært kontrollerende, og hun nektet blant annet svigerdatteren å gå i vestlige («norske») klær slik hun var vant til. Både mor og sønn brukte fysisk vold.

Med begrepet svigervold sikter jeg til direkte og systematisk utøvelse av vold og kontroll. Det skal nevnes at flere kvinner hadde opplevd enkelte episoder der familiemedlemmer på mannens side utøvde det som kan sies å falle inn under begrepet psykisk vold, og – ikke minst – at svigerfamilien støttet ham og legitimerte volden. Dette gjaldt både majoritets- og minoritetsnorske, også de som hadde etablert parforholdet individuelt og som levde i en kjernefamilie. Det sosiale nettverkets og de pårørendes rolle i legitimeringen av individuell partnervold blir ikke nærmere analysert her.

Hva karakteriserte volden og kontrollen?

Alle deltakerne i denne studien hadde blitt utsatt for langvarig og gjennomgripende vold og kontroll, eller det vi kan kalle voldsregimer. Innslaget og graden av fysisk og seksuell vold varierte, både blant de minoritetsnorske og majoritetsnorske informantene. I denne sammenhengen velger jeg å konsentrere meg om en sentral variasjon i voldsbildet, mellom det jeg har valgt å kalle «et psykologisk volds- og kontrollrepertoar», på den ene siden, og «et materielt volds- og kontrollrepertoar» på den andre.

Flere av kvinnene fortalte om et forhold som startet med forelskelse og overstrømmende kjærlighetserklæringer fra en mann som satte dem på en pødestall. Så ble han brått eller gradvis mer kontrollerende. Han var sjalu og ønsket å ha henne for seg selv, og han iverksatte stadig strengere begrensninger, inkludert strategier for å ødelegge kvinnens relasjoner til andre. Han kunne veksle mellom å krenke henne og be om unnskyldning, samtidig som han la ansvaret på henne for at han hadde blitt så sint eller voldelig. Hun var først forvirret, for så gradvis å bli påvirket av hans påstander om henne, av hans versjon av virkeligheten. Hun nedvurderte og isolerte seg selv, hun var konstant redd og på vakt. Kort sagt innordnet hun seg i hans volds- og kontrollregime – eller «nett», som en av kvinnene kalte det – og hun underordnet seg hans vilje og makt. Vi gjenkjenner

mange av elementene i det Stark (2007) kaller tvingende kontroll. Sentralt i flere historier står erfaringen av å miste virkelighetssansen: «Du blir jo helt fucka i hodet, ikke sant» (se også kapittel 4, Andersen & Stefansen, 2020). Flere av kvinnene som hadde opplevd dette, fortalte at de ble overrasket da mannen begynte å kontrollere dem. Det var et så sterkt brudd med hva de var vant til og forventet, at de ikke forsto hva som skjedde. Som en minoritetsnorsk kvinne med oppvekst i Norge sa det:

Etter hvert så blir det en slags sånn ... det er en annen virkelighet, en boble, man blir trukket inn i det ... Og at det jeg kjente til før, mellom rett og galt, det endrer seg.

I et psykologisk volds- og kontrollrepertoar er det de psykologiske virkemidlene som fremheves. Dette gjenspeiles blant annet i kvinnenes problemer med å forklare hvordan de, som selvstendige kvinner, kunne innordne seg så totalt i en manns kontrollregime. Han fikk henne til ikke bare å begrense og isolere seg selv, men til regelrett å miste seg selv, slik denne majoritetsnorske kvinnen sa det:

Det er det man gjør ... og det er vanskelig å finne tilbake til den da ... man kan miste seg sjøl til en person som er .... Miste all verdi. Og det var følelsen jeg hadde etterpå, det var ... å være verdiløs, fullstendig verdiløs. (...) Det var det ene ordet som beskrev hele meg. Det var jeg da, inni meg, inni marginen min. Helt verdiløs. Og det gjorde han med meg.

Andre kvinners historier bar mer preg av et materielt volds- og kontrollrepertoar der virkemidlene var konkrete. Hun ble tvunget til å gjøre alt husarbeid, lage all mat til storfamilien og servere gjester, og hun fikk ikke spise ved samme bord – eller samme mat – som de andre. Hun ble behandlet mer som en tjener enn som et familiemedlem. Det handlet også om at kvinnen ble nektet å gå ut, å delta på norskkurs eller å delta i samfunnet på andre måter. At ektemannen og svigerfamilien aktivt hindret kvinnen i få kunnskap om sine rettigheter og om hjelpeinstanser, gikk igjen i flere av historiene. En kvinne fortalte at svigerfamilien kontrollerte henne ved å feilinformere henne om det norske samfunnet og ved å skremme henne fra å ha kontakt med folk. Særlig skremmende var det å høre at barnevernet tok barna fra familier, og at majoritetsnorske ville melde fra til

barnevernet dersom hun fortalte dem at hun hadde problemer hjemme. Enkelte kvinner hadde blitt truet, åpenlyst eller mer indirekte, med å bli sendt tilbake til hjemlandet dersom de ikke gjorde som mannen eller svigerfamilien ønsket. Andre hadde blitt nektet å ha kontakt med familien i hjemlandet, eller de hadde blitt overvåket mens de snakket med dem på telefon eller via Skype. En storfamilie har ekstra ressurser til rådighet ved at de kan samarbeide om å isolere og kontrollere en kvinne. En kvinne ble for eksempel alltid fulgt når hun skulle i butikken eller gjøre andre ærend. Det kunne være en av de voksne eller et barn som hadde i oppgave å følge henne og rapportere tilbake til svigermoren eller ektemannen. En annen fortalte at svigerfaren alltid var med henne til fastlegen som tolk – helt inn på legens kontor.

Som nevnt var det noen kvinner som mente at svigermor hadde vært verst. Da handlet det blant annet om at hun presset sønnen til å være tøffere med sin kone. En kvinne fortalte at svigermoren ved flere anledninger eksplisitt hadde utfordret sønnen på at han var for svak og ettergivende:

«Fy skamme deg», sa hun. «Er du liksom en mann?» Du vet, i islam har de en sånn greie med bart og skjegg. Så hun sa at til og med de som er bartløse, klarer å få kvinnene sine inn i niqab, og «her kommer du med langt skjegg og er så religiøs, og du klarer ikke engang å kue kvinnen din til å ta på seg en niqab» ...

Etter dette kom mannen og forlangte at hun gikk i niqab utenfor huset. Hun visste at hun ville få juling hvis hun protesterte. En annen kvinne fortalte hvordan svigerinnen ga broren sin råd om hvordan han skulle slå henne slik at det ikke syntes, og at han måtte få henne til å sminke seg dersom hun hadde blåmerker og skulle ut av huset.

Et sentralt poeng er at voldsutøver(ne) i dette materielle voldsrepertoaret ikke på samme måte som i det psykologiske repertoaret trenger å bryte ned kvinnen psykisk for å få henne til å innta en tradisjonell kvinneverole som husmor eller som svigerdatter. Slik Starks (2007), Therborns (2004) og Kandiyotis (1988) fremstilling av klassisk patriarkalske samfunn viser, er kvinner i slike sosiale ordener forberedt på å innordne seg i fellesskapet og underordne seg menn og eldre kvinner. Noen av informantene var også vant til at kvinner ble utsatt for vold i egen familie

eller eget nettverk. Andre fremhevet at de kom fra en familie der kvinner ble verdsatt og respektert, og der det ikke bare var hierarki, men også kjærlighet og omsorg. Selv om de var innstilt på å tilpasse seg og ta sin del – eller sågar mesteparten – av husarbeidet, var de ikke forberedt på å bli utsatt for eller tåle vold og krenkelser. At de var gift arrangert, utelukket ikke at de hadde følelser for mannen, var glad i ham og ønsket å leve med ham. Selv om jeg omtaler dette voldsrepertoaret som materielt, har volden selvsagt også emosjonelle konsekvenser. Kvinnene var opptatt av hvor ydmykende, sårende og vondt det var å bli behandlet som en tjener og å bli holdt utenfor familiefellesskapet. Et eksempel er en kvinne som ble pålagt å tilberede all mat som storfamilien spiste, men som selv kun fikk spise linser mens de andre også fikk kjøtt. En annen kvinne måtte sitte på gulvet mens de andre satt ved spisebordet. Den måten kvinner i en klassisk patriarkalsk kontekst får anerkjennelse og verdi på, er gjennom å oppfylle en tradisjonell kvinneverole. Når hun gjør sitt ytterste og strekker seg langt, for eksempel som svigerdatter eller som kone, og hun likevel blir ydmyket og ikke verdsatt, kan det være svært krenkende (Jørgensen & van der Weele, 2009).

Hva hindret kvinnen i å forlate voldsutøver(ne)?

Deltakerne i denne studien var kvinner som hadde levd i voldelige forhold over lengre tid, og som strevde med konsekvensene av volden. Med unntak av én av kvinnene var det ingen av dem som levde sammen med voldsutøver da de ble intervjuet. Noen hadde selv gått fra mannen, mens andre var blitt forlatt. Et gjennomgangstema hos flere av deltakerne var hvorfor hun ikke hadde kommet seg bort mye tidligere. Igjen finner jeg et todelt mønster når det gjelder årsaken til at kvinnene ikke forlot den voldelige utøveren eller utøverne.

Noen av kvinnene hadde familier eller sosiale nettverk der skilsmisse ikke ble akseptert, og der kvinner oftest fikk skylden for en skilsmisse. Ifølge dette synet skal ikke kvinner leve uten en mann, og både skilte og ugifte kvinner som lever alene, blir stigmatisert. Flere fortalte at familien hadde forsøkt å mekle mellom henne og mannen, eller at hun hadde blitt

oppfordret til å være mer tålmodig. De visste eller forventet at deres egen familie ikke ville akseptere at hun skilte seg, eller at hun ved å gjøre det ville skape store problemer for familiens og sitt eget sosiale omdømme – eller ære. Noen av kvinnene hadde blitt sosialt utstøtt i sine miljøer etter at de gikk fra mannen, mens andre hadde blitt positivt overrasket over at familien støttet dem og aksepterte bruddet. Fordømmelse av skilsmisse generelt og av skilte kvinner spesielt finner vi både blant de minoritetsnorske kvinnene og majoritetsnorske kvinner fra lukkede trossamfunn. En av kvinnene fremholdt at kvinner med hennes kulturelle bakgrunn var avhengige av å være gift for å bli inkludert sosialt. En annen kvinne fortalte at hun hadde mistet all kontakt med sitt nettverk i Norge da hun gikk fra mannen.

For den andre gruppen kvinner handlet ikke problemet med å komme seg ut av forholdet om omgivelsenes motstand mot skilsmisse eller om faren for å bli stigmatisert som skilt kvinne. Tvert imot hadde de opplevd det som svært skamfullt at de ikke hadde forlatt den voldelige mannen før, og at de overhodet hadde valgt en voldelig partner. Et eksempel er en minoritetsnorsk kvinne som hadde giftet seg etter kort tids bekjentskap med en minoritetsnorsk mann hun traff gjennom en datingside. Hun vektla kontrasten mellom hennes tidligere politiske engasjement for kvinnerettigheter og det voldelige samlivet hun havnet i. I likhet med de majoritetsnorske kvinnene som Andersen og Stefansen beskriver (2020), omtalte hun seg som en sterk kvinne:

Den skamfølelsen man har ... den er veldig sterk. Fordi du ser tilbake og så ser du at «oi, jeg var jo en sterk kvinne». Jeg gikk i 8. mars-tog og ... og alt det her, og så er det helt sånn at «oi, det her har jeg funnet meg i selv».

Mens det åpenbart kunne være et akutt problem at mannen truet kvinnen med sanksjoner dersom hun forlot ham, fremhevet flere av kvinnene at det var skammen som hindret dem i å søke hjelp eller fortelle andre at de levde med vold. Slik de snakket om denne skammen, fikk de frem et sterkt kulturelt stigma som preger det norske majoritetssamfunnet. Dette er et stigma som rammer kvinner som *blir* i voldelige parforhold, som *ikke* skiller seg, i kontrast til stigmaet som rammer kvinner som *går* – og deres familier – i noen minoritetsmiljøer (se kapittel 3, Bjørnholt, 2020).

Disse kvinnene visste at de ville ha et forklaringsproblem hvis de fortalte om volden uten at de var villige til å forlate utøveren. De visste at brudd og skilsmisse ville være en forventning, eller sågar et krav fra omgivelsene, også fra hjelpeapparatet. Da de skulle forklare hvorfor de ikke gikk før, handlet det – i tillegg til skammen ved å be om hjelp – om ren utslitthet, manglende selvtillit, håpet om at han likevel skulle endre seg, og om lojalitet: «Jeg var lojal, jeg var takknemlig, jeg trodde det ville bli bedre, det er en klassiker. Jeg trodde jeg kunne ordne opp i det. Jeg trodde at jeg kunne greie å forandre han.»

Hensynet til barna sto også sentralt, både når det gjaldt hvorfor kvinnene ble og hvorfor de gikk, da de ikke lenger mente at det var tryggest for barna deres at de ble værende i forholdet.

Konklusjon

I datamaterialet som analyseres her, er det noen grunnleggende likhetstrekk i voldsbildet, først og fremst ved at kvinnene ble utsatt for vold og kontroll fra en mann som de levde sammen med. Et annet fellestrekk er at voldens formål er å dominere og kontrollere kvinnen, enten hun anses som mannens, storfamiliens eller menighetens kvinne. Jeg har valgt å konsentrere meg om fire likhets- og forskjellsdimensjoner i voldsbildet: hvordan parrelasjonen kom i stand, hvem som utøvde volden, hva som karakteriserte volden og kontrollens dynamikk, og hvilke utfordringer kvinnen hadde med å komme seg ut av volden.

Forskjellene er ikke bare mellom majoritetsnorske og minoritetsnorske kvinner. Vi ser snarere et sentralt skille mellom det å utsettes for individuell partnervold i en kjernefamilie og å utsettes for kollektiv vold i en storfamilie, og mellom vold i en klassisk patriarkalsk kontekst og vold i en kjønnslikestilt kontekst. Individuell vold er ikke begrenset til de majoritetsnorske kvinnene i materialet. Både kvinner med og uten innvandrerbakgrunn kan utsettes for individuell partnervold med klare likhetstrekk – der en enkelt mann isolerer og kontrollerer kvinnen. Kollektiv vold er en erfaring blant noen av de minoritetsnorske kvinnene, særlig blant dem som lever i storfamiliehushold med svigerfamilien, og blant dem som har kommet til Norge gjennom ekteskap. Imidlertid

finner vi også kollektive aspekter ved erfaringene til kvinner som har levd i en lukket kristen menighet.

Kombinasjonen av partnervold og svingervold er et voldsrepertoar som skiller seg ut, og som både hjelpetjenester, rettsapparat og forskere bør ha mer oppmerksomhet på. Ikke minst er det viktig å få mer kunnskap om kvinnelige utøveres motiver og om dynamikken mellom de ulike utøverne i en storfamilie.

Når kontrollen utøves i en klassisk patriarkalsk kontekst, synes den i større grad å være basert på materielle begrensninger og avhengighet, mens et psykologisk volds- og kontrollrepertoar er vanligere i en likestillingskontekst. Dette er i tråd med Starks teori om tvingende kontroll som en strukturelt og kulturelt betinget voldsform. Heller ikke her går skillet mellom majoritet og minoritet, men heller mellom de kvinnene som er oppvokst i Norge eller i familier med kjønnslikestillingsverdier, og kvinner som er vant til å innordne seg kjønnshierarkier.

Forskjellen mellom et psykologisk og materielt kontrollrepertoar gjenfinnes også i hva som holder kvinnen tilbake. Flere av kvinnene som har vært utsatt for et psykologisk volds- og kontrollrepertoar, har kjent på mye skam rundt det å være voldsutsatt, noe som har hindret dem i å søke hjelp. Særlig kvinnene som er gift arrangert, men også andre av de minoritetsnorske kvinnene, skiller seg fra de majoritetsnorske ved at de ikke har valgt mannen selv, eller ved at valget i mindre grad har vært basert på følelser. Disse kvinnene har ikke – eller har i mindre grad – et partnervalg å forsvare eller skamme seg over, og de synes å være mindre emosjonelt knyttet til voldsutøver(ne). I stedet er de bundet gjennom økonomisk og praktisk avhengighet, gjennom manglende kunnskap om hvordan de kan etablere et alternativt liv, og gjennom frykten for manglende støtte fra omgivelsene dersom de forlater mannen. I dette materialet går det altså et vesentlig skille mellom de kvinnene som sliter med skammen ved å gå, og de som kjenner på skammen ved å bli.

Referanser

- Andersen, L. C. & Stefansen, K. (2020). Forhandlinger om verdighet blant kvinner utsatt for partnervold. I A. Bredal, H. Eggebø & A. M. A. Eriksen (Red.), *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

- Bjørnholt, M. (2020). Vold, kjærlighet og makt i likestillingslandet. I A. Bredal, H. Eggebø & A. M. A. Eriksen (Red.), *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bliksvær, T., Skogøy, B. E., Sloan, L., Bakar, N., Johnson, R. & Kosuta, M. (2019). *Kommunenes krisesentertilbud – En kunnskapsoversikt*. Nordlandsforskning. NF rapport nr. 13/2019. Hentet fra <http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/1327964-1574116700/Dokumenter/Rapporter/2019/NF-rapport%2013-2019.pdf>
- Bredal, A. (2006). «Vi er jo en familie». *Arrangerte ekteskap, autonomi og fellesskap blant unge norsk-asiater*. Oslo: UniPax.
- Bredal, A. (2011). *Mellom makt og avmakt. Om unge menn, tvangsekteskap, vold og kontroll*. (ISF-rapport 2011/4). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bredal, A. (2014). Ordinary v. other violence? Conceptualising honour-based violence in Scandinavian public policies. I A. K. Gill, C. Strange & K. Roberts (Red.), *'Honour' killing and violence. Theory, policy and practice* (s. 135–155). London: Palgrave Macmillan.
- Bredal, A. & Lidén, H. (2015). Hva med 2017? Første delrapport i følgeevalueringen av Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet 2013–2016. ISF-rapport 2015:03. Hentet fra https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2442529/Rapport%2B2015_Nett.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Bredal, A., Eggebø, H. & Eriksen, A. M. A. (2020). Mangfoldsperspektiver i forskning på vold i nære relasjoner. I A. Bredal, H. Eggebø & A. M. A. Eriksen (Red.), *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Idriss, M. M. (2017). Not domestic violence or cultural tradition: Is honour-based violence distinct from domestic violence? *Journal of Social Welfare and Family Law*, 39(1), 3–21. <https://doi.org/10.1080/09649069.2016.1272755>
- Idriss, M. M. & Abbas, T. (Red.). (2011). *Honour, violence, women and Islam*. Abingdon: Routledge.
- Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence. Intimate terrorism, violent resistance and situational couple violence*. Boston, MA: Northeastern University Press.
- Jørgensen, H. & Van der Weele, J. (2009). Vold i storfamiliekontekst – erfaringer fra Alternativ til Vold. I K. Eide, N. A. Qureshi, M. Rugkåsa & H. Vike (Red.), *Over profesjonelle barrierer. Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender and Society*, 2(3).
- Kiamanesh P. & Hauge M. I. (2018). 'We are not weak, we just experience domestic violence' – Immigrant women's experiences of encounters with service providers

- as a result of domestic violence. *Child & Family Social Work*, 2018, 1–8. <https://doi.org/10.1111/cfs.12615>.
- Lidman, S. & Hong, T. (2018). Collective violence and honour in Finland: A survey for professionals. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*. <https://doi.org/10.1108/JACPR-09-2017-0319>
- Lidén, H., Bredal, A. & Hegstad, E. (2015). *Framgang. Andre delrapport i følgeevalueringen av Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet 2013–2016*. (ISF rapport 2015:10). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lidén, H. & Bredal, A. (2017). *Fra særtiltak til ordinær innsats. Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet* (ISF rapport 2017:1). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2016) *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007–2015*. NOVA-rapport 5/2016. Oslo: OsloMet – storbyuniversitetet.
- Rew, M., Gangoli, G. & Gill, A. (2013). Violence between female in-laws in India. *Journal of International Women's Studies*, 14(1), 146–160.
- Salole, L. (2013). *Krysskulturelle barn og unge. Om tilhørighet, anerkjennelse, dilemmaer og ressurser*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Stark, E. (2007). *Coercive control. How men entrap women in personal life*. Oxford: Oxford University Press.
- Therborn, G. (2004). *Between sex and power. Family in the world, 1900–2000*. London: Routledge.
- Thiara, R. K., Condon, S. A. & Schröttle, M. (Red.) (2011). *Violence against women and ethnicity: Commonalities and differences across Europe*. Opladen: Barbara Budrich Publishers.
- Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (Red.) (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (Rapport nr. 1/2014). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Vatnar, S. K. B., Friestad, C. & Bjørkly, S. (2017). Intimate partner homicide, immigration and citizenship: Evidence from Norway 1990–2012. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 18(2), 103–122. <https://doi.org/10.1080/14043858.2017.1394629>

